

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 4 juli 2012

Mål nr

Ö 2256-10

KLAGANDE

ME

Ombud: ST

MOTPART

Tylden & Co AS, 963963629

Postboks 4343 Nydalen

NO-0402 Oslo

Norge

Ombud: Advokat GH

SAKEN

Avvisad talan om upphovsrättsintrång

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts beslut 2010-04-14 i mål Ö 4891-09

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen lämnar Tylden & Co AS:s avvisningsyrkande utan bifall.

Med upphävande av hovrättens beslut undanröjer Högsta domstolen tingsrättens beslut och visar målet åter till tingsrätten för fortsatt behandling.

Det ankommer på tingsrätten att pröva frågan om rättegångskostnader i hovrätten och Högsta domstolen i samband med målet efter dess återupptagande.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

ME har yrkat att Högsta domstolen med ändring av hovrättens beslut undanröjer tingsrättens beslut om avvisning och återförvisar målet till tingsrätten för fortsatt behandling. Han har vidare yrkat att Högsta domstolen undanröjer tingsrättens och hovrättens beslut om ersättning för rättegångskostnader samt tillerkänner honom ersättning för rättegångskostnad i hovrätten.

Tylden & Co AS har yrkat att Högsta domstolen avvisar eller, i andra hand, avslår överklagandet.

Parterna har yrkat ersättning för rättegångskostnader i Högsta domstolen.

SKÄL

1. Fotograf Micael Engström Aktiebolag väckte talan vid Stockholms tingsrätt mot det norska bolaget Tylden & Co AS och yrkade att rätten skulle fastställa att Tylden var skyldigt att utge ersättning och skadestånd på grund av utnyttjande av ett fotografi av musikartisten KD, till vilket Engström-bolaget hade ensamrätt enligt lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk. Fotografiet hade tagits av fotografen ME. Tingsrätten avvisade Engström-bolagets talan på den grunden att svensk domstol inte var behörig att pröva tvisten. Sedan bolaget hade överklagat tingsrättens beslut, har hovrätten avslagit överklagandet.

Partsställningen

2. Under handläggningen i Högsta domstolen har uppdagats att Fotograf Micael Engström Aktiebolag trädde i likvidation den 25 november 2008, att likvidationen avslutades den 26 januari 2010 samt att bolaget därmed var upplöst.

3. Bolaget väckte talan i målet den 2 oktober 2008, d.v.s. före beslutet om likvidation. Likvidationen pågick när bolaget den 12 juni 2009 överklagade tingsrättens beslut. Den 11 maj 2010, då hovrättens beslut överklagades, hade likvidationen avslutats och bolaget var upplöst.

4. På grund av det anförda uppkommer frågan om någon kan vara klagandepart i Högsta domstolen eller om överklagandet – som Tylden har begärt – ska avvisas.

5. Bolagets likvidator har i ett intyg, som har getts in till Högsta domstolen, uppgett att bolagets hela fotografverksamhet under år 2008 överfördes till ME samt att ME i samband med överföringen övertog bolagets alla rättigheter och skyldigheter.
6. ME har i Högsta domstolen förklarat att han har tagit över bolagets talan i målet och att han önskar träda in i bolagets ställe som kärande i rättegången.
7. Enligt 13 kap. 7 § första stycket rättegångsbalken får den som har förvärvat tvisteföremålet från käranden överta kärandens talan i målet utan ny stämning. Denna bestämmelse om partssuccession är tillämplig även i högre rätt (se bl.a. NJA 1950 s. 570). Rätten att träda in i rättegången är inte villkorad av svarandens samtycke (jfr 13 kap. 7 § andra stycket) eller av att förvärvaren har giltig ursäkt (jfr 50 kap. 25 § och 55 kap. 13 §) i de fall där han inte har trätt in i rättegången omedelbart efter överlåtelsen. Att överlåtelsen skedde redan innan tingsrätten meddelade sitt avvisningsbeslut hindrar således inte att ME först i Högsta domstolen träder in i rättegången (se NJA 2005 s. 792).
8. Situationen kompliceras emellertid av att Engström-bolaget var upplöst när hovrättens beslut överklagades till Högsta domstolen. Överklagandet skedde i bolagets namn, trots att det alltså inte existerade längre. Till följd av överlåtelsen från bolaget till ME fanns emellertid en berättigad part i vars intresse överklagandet får sägas ha skett. ME har också godtagit överklagandet, som därmed får anses vara verksamt.
9. ME har tagit över den talan som bolaget har väckt i målet och han har trätt in som kärande i rättegången. Tyldens avvisningsyrkande ska därför lämnas utan bifall.

Tillämpliga regler om svensk domsrätt

10. Såvitt avser förhållandet mellan Sverige och Norge finns bestämmelser om domsrätt i konventionen om domstols behörighet och om verkställighet av domar på privaträttens område upprättad i Lugano den 16 september 1988. Denna Luganokonvention har år 2007 ersatts av en ny Luganokonvention, som blev tillämplig på förhållandet mellan EU:s medlemsstater och Norge den 1 januari 2010. Enligt övergångsbestämmelserna till 2007 års konvention, artikel 63, ska bestämmelserna i den konventionen tillämpas endast på rättsliga förfaranden som har inletts efter konventionens ikraftträdande. I förevarande mål väcktes talan år 2008. Det är alltså bestämmelserna i 1988 års konvention som ska tillämpas.

11. I förhållandet mellan EU:s medlemsstater gäller rådets förordning (EG) nr 44/2001 av den 22 december 2000 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område (Bryssel I-förordningen), som reglerar frågor av samma slag som Luganokonventionen. De bestämmelser i Luganokonventionen som aktualiseras i detta mål har i allt väsentligt samma lydelse som motsvarande bestämmelser i Bryssel I-förordningen.

12. Bryssel I-förordningen ersatte konventionen den 27 september 1968 om domstols behörighet och om verkställighet av domar på privaträttens område (Brysselkonventionen). EU-domstolens tolkning av Brysselkonventionens bestämmelser är giltig även för bestämmelserna i Bryssel I-förordningen när de kan anses motsvara varandra (se t.ex. EU-domstolens dom den 25 oktober 2011 i de förenade målen C-509/09 och C-161/10, eDate Advertising och Martinez, punkt 39).

13. EU-domstolens tolkningsavgöranden rörande Brysselkonventionen och Bryssel I-förordningen ska beaktas även vid tolkningen av Luganokonventionen i de fall där bestämmelserna har samma lydelse (se NJA 1999 s. 673 och NJA 2009 s. 519).

14. Enligt artikel 2 i Luganokonventionen gäller som huvudregel att talan mot den som har hemvist i en konventionsstat ska väckas vid domstol i den staten.

15. I artikel 5.3 i konventionen finns en särskild behörighetsregel enligt vilken en talan som avser skadestånd utanför avtalsförhållanden mot den som har hemvist i en konventionsstat kan väckas även i en annan konventionsstat vid domstolen i den ort där skadan inträffade. Enligt EU-domstolens tolkning av motsvarande bestämmelse i Brysselkonventionen omfattar bestämmelsen varje talan som syftar till att mot svaranden åberopa ett ansvar som inte är hänförligt till ett ”avtal” enligt artikel 5.1 i konventionen (se t.ex. EU-domstolens dom den 27 september 1988 i mål 189/87, Kalfelis mot Schröder, REG 1988, s. 5565, punkterna 17 och 18, och domstolens dom den 17 september 2002 i mål C-334/00, Tacconi, REG 2002, s. I-7357, punkt 21). Högsta domstolen har funnit att artiklarna 5.1 och 5.3 dock inte utgör ett heltäckande undantag från huvudregeln i artikel 2 vid tvister om ersättning (se NJA 2009 s. 519).

16. ME yrkar att det ska fastställas att Tylden, som inte står i avtalsförhållande till honom, är skyldigt att enligt 54 § upphovsrättslagen betala ersättning för utnyttjande av fotografiet och för ytterligare skada. Även om hans talan delvis skulle vara att klassificera som vinstersättning, får den i sin helhet anses vara av sådant slag som omfattas av artikel 5.3 i Luganokonventionen.

”Den ort där skadan inträffade”

17. Enligt artikel 5.3 i Luganokonventionen kan talan väckas vid domstolen i den ort där skadan inträffade. EU-domstolen har i ett flertal domar preciserat hur motsvarande bestämmelse i Brysselkonventionen ska förstås.

18. Hänsyn ska tas till endast direkta och omedelbara skador (se t.ex. EU-domstolens domar den 11 januari 1990 i mål C-220/88, Dumez France och Tracoba, REG 1990, s. I-49 och den 19 september 1995 i mål C-364/93, Marinari, REG 1995, s. I-2719).

19. När den ort där en handling har företagits inte är densamma som den ort där handlingen har orsakat skada, ska uttrycket ”den ort där skadan inträffade” förstås så att det ger sökanden frihet att väcka talan vid domstolen antingen på den ort där den skadegörande handlingen företogs eller på den ort där skadan inträffade (EU-domstolens dom den 30 november 1976 i mål 21/76, Bier mot Mines de potasse d’Alsace, REG 1976, s. 1735).

20. I EU-domstolens dom den 7 mars 1995 i mål C-68/93, Shevill m.fl., REG 1995, s. I-415, som gällde ärekränkning genom en artikel i en (pappers-) tidning som hade spritts i flera konventionsstater, förklarade domstolen att tillämpningen skulle gälla även sådana immateriella skador som inverkan på en fysisk eller juridisk persons rykte och aktning (punkt 23). Domstolen förklarade vidare att uttrycket ”den ort där skadan inträffade” skulle tolkas så att den drabbade kunde väcka talan om skadestånd mot utgivaren antingen inför domstolen i den konventionsstat där utgivaren av den ärekränkande publikationen var etablerad, vilken var behörig att utdöma ersättning för samtliga skador som följde av ärekränkningen, eller inför domstolarna i varje

konventionsstat där publikationen spritts och där den drabbade påstod sig ha utsatts för ett angrepp på sitt rykte, vilka var behöriga att pröva enbart de skador som hade orsakats i respektive domstols stat (punkterna 24, 25, 29, 30 och 33).

21. EU-domstolen har i den tidigare nämnda domen i de förenade målen eDate Advertising och Martinez, som meddelades efter hovrättens avgörande i förevarande mål, uttalat sig om hur artikel 5.3 i Bryssel I-förordningen ska tolkas vid en påstådd kränkning av personlighetsskyddet genom innehållet på en webbplats. I sådana fall kan den person som anser sig ha blivit kränkt väcka talan om ersättning för hela skadan antingen vid domstolarna i den medlemsstat där avsändaren av innehållet är etablerad eller vid domstolarna i den medlemsstat där käranden har "sitt centrum för sina intressen" (punkterna 43, 48 och 52). Den plats där en person har sitt centrum för sina intressen motsvarar enligt domstolen i allmänhet den plats där han eller hon är stadigvarande bosatt, men kan även bestämmas utifrån andra faktorer som kan göra att det föreligger ett särskilt nära samband med en annan medlemsstat, såsom utövande av en yrkesverksamhet (punkt 49). I stället för en talan om ersättning för hela skadan kan talan väckas vid domstolarna i varje medlemsstat på vars territorium det på internet publicerade innehållet är eller har varit tillgängligt. Dessa domstolar är då behöriga endast avseende de skador som har orsakats i den medlemsstat där talan har väckts (punkt 51 och 52).

Bedömningen i detta fall

22. När en domstol prövar sin behörighet att ta upp ett käromål ska domstolen enligt svensk rätt godta de omständigheter som käranden åberopar till stöd för behörigheten, om det inte redan av vad käranden anför eller av andra skäl är uppenbart att kärandens påståenden saknar grund (se NJA 2005 s. 586

och NJA 2009 s. 519). Denna påståendedoktrin har stöd även i EU-domstolens praxis (se t.ex. den tidigare nämnda domen i målet Shevill m.fl.).

23. Såvitt kan förstås gör ME gällande följande. Tylden har olovligen utnyttjat det fotografi av KD som han har ensamrätten till. Talan avser tillgängliggörande på internet, inte exemplarframställning. Han åberopar endast den skada som har uppkommit genom tillgängliggörande i Sverige. ME har inte preciserat skadan, men det synes röra sig om såväl ekonomisk skada (innefattande vinstersättning) som ideell skada.

24. Enligt huvudregeln i artikel 2 i Luganokonventionen ska talan mot den som har hemvist i en konventionsstat väckas vid domstol i den staten. Regeln i artikel 5.3 är ett undantag från huvudregeln och ska som utgångspunkt tolkas restriktivt. När undantagsregeln tolkas ska det alltså hållas i minnet att talan alltid kan väckas i den stat där svaranden har sitt hemvist. Regeln i artikel 5.3 bygger på tanken att det typiskt sett finns en särskilt nära anknytning mellan tvisten och domstolen på den ort där skadan har inträffat och att en prövning på den orten (och således inte på någon annan ort i det aktuella landet) därför kan vara processekonomisk och ge goda förutsättningar för rättskipningen. (Se NJA 2009 s. 519 med hänvisningar.)

25. Som har redovisats i det föregående (p. 21) har EU-domstolen nyligen i sin dom i de förenade målen eDate Advertising och Martinez uttalat sig för en förhållandevis vidsträckt tillämpning av artikel 5.3 vid skador orsakade genom innehåll på en webbplats. Det fall som domstolen hade till prövning gällde en påstådd kränkning av personlighetsskyddet. Domstolen konstaterade att publicering av innehåll på en webbplats särskiljer sig från territoriell spridning av t.ex. tryckta medier på så sätt att publiceringen av innehåll på en webbplats i princip riktar sig till en obegränsad publik. Innehållet kan ögonblickligen nås av ett obegränsat antal internetanvändare överallt i världen, helt oberoende av

avsändarens avsikter avseende tillgängligheten utanför den medlemsstat där avsändaren är etablerad och utövar avsändarens kontroll (punkt 45 i domen). Vidare framhöll domstolen den allvarliga kränkning av personlighetskyddet som en person riskerar att utsättas för då innehållet som kränker personlighetskyddet finns tillgängligt överallt i världen (punkt 47).

26. I målet aktualiseras frågan om artikel 5.3 ska tillämpas på motsvarande sätt vid intrång i upphovsrätten genom innehållet på en webbplats.

27. Ett fotografi skyddas enligt upphovsrättslagen antingen som ett fotografiskt verk (1 § 5) eller som en fotografisk bild (49 a §). De båda kategorierna behandlas relativt likartat i lagen. Upphovsmannen till ett fotografiskt verk respektive framställaren av en fotografisk bild är som utgångspunkt en bestämd fysisk person. Det personliga förhållandet mellan konstnär och verk, respektive mellan framställare och bild markeras i upphovsrättslagen genom att det finns – utöver skyddet för ekonomiska intressen – ett skydd för upphovsmannens och framställarens ideella rätt (3 § och 49 a § fjärde stycket). Den ideella rätten omfattar dels en rätt att bli namngiven när verket eller bilden utnyttjas (namngivelsesrätt), dels en rätt att motsätta sig kränkande ändringar m.m. (respekträtt). De ideella rättigheterna enligt 3 § upphovsrättslagen är nära knutna till upphovsmannen och framställaren personligen och kan därför inte överlåtas, utan endast efterges i begränsad omfattning.

28. Enligt 54 § första stycket upphovsrättslagen ska den som olovligen utnyttjar ett verk betala skälig ersättning för utnyttjandet. I paragrafens andra stycke föreskrivs att, om det sker uppsåtligt eller av oaktsamhet, ersättning ska betalas för den ytterligare skada som intrånget eller överträdelsen har medfört. Bland omständigheter till vilka hänsyn särskilt ska tas nämns utebliven vinst, skada på verkets anseende och ideell skada. Enligt andra styckets

lydelse före den 1 april 2009 ersattes annan förlust än uteblivet vederlag och lidande eller annat förfång.

29. Ersättning för ideell skada syftar bl.a. till att skydda konstnärer och framställare mot kränkningar av deras anseende och är därmed av ett slag som liknar den ersättning för kränkning av personlighetskyddet som EU-domstolen behandlade i sin dom i de förenade målen eDate Advertising och Martinez. De överväganden som låg till grund för domstolens avgörande i det målet (se p. 21 ovan) gör sig gällande även i detta fall. Det finns därför anledning att tillämpa principen från den domen på frågan om domsrätt såvitt avser MEs yrkande om ersättning för ideell skada.

30. ME har uppgett att han är bosatt i Stockholm och bedriver sin verksamhet där. Han har alltså, efter vad han påstår, centrum för sina intressen i Sverige. Det föreligger därmed svensk domsrätt i fråga om ersättning för den ideella skadan i dess helhet. Det ska tilläggas att frågan var Engström-bolaget, som inledde rättegången, ska anses ha centrum för sina intressen, saknar betydelse för frågan om domsrätt av det skälet, att ME har tagit över bolagets talan innan målet i sak har avgjorts i tingsrätten. Eftersom ME sedermera har inträtt som part saknar det också betydelse huruvida bolaget alls kunde hävda någon rätt till ideell skada.

31. När det gäller ekonomisk skada yrkar ME ersättning bara för sådan skada som han påstår har uppkommit i Sverige. Enligt EU-domstolens dom i målet Bier mot Mines de potasse d'Alsace föreligger domsrätt för domstolen på den ort där skadan har inträffat (se p. 19 ovan). Redan enligt den principen föreligger således svensk domsrätt även såvitt avser MEs yrkande om ersättning för ekonomisk skada.

32. På grund av det anförda ska tingsrättens avvisningsbeslut undanröjas och målet visas åter till tingsrätten för fortsatt behandling.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Stefan Lindskog, Severin Blomstrand (referent), Gudmund Toijer, Lena Moore och Johnny Herre
Föredragande: beredningschefen Maria Wagermark